

Grażyna KODYM-KOZACZKO*

DOKUMENTACJA TWÓRCZOŚCI ARCHITEKTÓW ŚRODOWISKA POZNAŃSKIEGO W PRACACH STUDENCKIEGO KOŁA NAUKOWEGO

Artykuł poświęcony jest wyborowi prac członków studenckiego Koła Naukowego Historii Architektury i Urbanistyki, działającego od 2004 r. w Instytucie Architektury, Urbanistyki i Ochrony Dziedzictwa na Wydziale Architektury Politechniki Poznańskiej. Koło zajmuje się dokumentacją twórczości architektów i urbanistów działających w XX w. w stolicy Wielkopolski. Znacząca część działalności stowarzyszenia związana jest z organizacją cyklicznego wernisażu Nagrody Honorowej Oddziału Poznańskiego Stowarzyszenia Architektów Polskich, w ramach którego wydawany jest katalog oraz przygotowywana jest wystawa i/lub produkowany film o twórczości laureata bądź nagrodzonego zespołu twórczego.

Prace członków Koła mają charakter badań opisowych realizowanych za pomocą metody historycznej i metody dokumentów osobistych (biograficznej), stosowanej w naukach społecznych, głównie w socjologii. Członkowie Koła odbywają kwerendy w archiwum OP SARP i zbiorach prywatnych. Uzupełniane są one wizjami lokalnymi, dokumentacją fotograficzną i filmową, kwerendą bibliograficzną, w czasopiśmie fachowych oraz kwerendą internetową. Najważniejszym elementem poszukiwań jest jednak osobisty kontakt z twórcą lub zespołem twórczym. Relacje z architektami mają charakter tzw. *action research*, w których wykorzystuje się wiedzę fachową laureatów.

Zebrane materiały i publikacje (katalog, wystawa, film) mają charakter propedeutyczny i stają się przedmiotem dalszych opracowań członków Koła i naukowców. Stosowane techniki badań biograficznych umożliwiają ilustrowanie i uzasadnianie przyjętych hipotez przykładami z uzyskanych materiałów, oraz zestawienie wielu dokumentów osobistych dla zilustrowania i wyjaśnienia określonych problemów oraz stworzenia ich typologii. Ten nurt badań humanistycznych jest szczególnie efektywny i operatywny metodologicznie w dziedzinie historii architektury. W oparciu o wzrastającą po kolejnych edycjach Nagrody liczbę dokumentów osobistych i narracji, można w dalszych badaniach dokonywać tzw. triangulacji perspektyw, czyli poddać obiektywizacji indywidualne życiorysy i uwidocznione w nich zjawiska i procesy.

Istotnym elementem prac badawczych KNHAIU prowadzonych w ramach organizacji wernisażu Nagrody Honorowej OP SARP jest połączenie perspektywy badacza i praktyka.

* Politechnika Poznańska, Wydział Architektury, Instytut Architektury, Urbanistyki i Ochrony Dziedzictwa. ORCID: 0000-0002-9947-4112.

Taka fuzja jest bardzo produktywna również w rozwijaniu kompetencji projektowych uczestników.

Słowa kluczowe: architektura modernizmu, Poznań, studenckie koło naukowe, dokumentacja twórczości

1. ŚRODOWISKO TWÓRCZE POZNANIA W BADANIACH NAUKOWYCH

Dorobek twórczy poznańskiego środowiska architektów II poł. XX w. był prezentowany w badaniach poprzez analizę projektów i realizacji architektonicznych oraz urbanistycznych, a także dokumentów planistycznych. Tego rodzaju perspektywa badawcza dominuje w monografii *Architektura i urbanistyka Poznania w XX wieku*, która ukazała się pod redakcją Teresy Jakimowicz w 2005 r. [Jakimowicz 2005], obecna jest także w katalogu *Atlas architektury Poznania* (pod redakcją Janusza Pazdera), a także w publikacjach autorstwa Piotra Marciniaka *Doświadczenia modernizmu. Architektura i urbanistyka Poznania z czasach PRL* (2010), Adama Nadolnego *Architektura Poznania o charakterze uzupełniającym po 1945 roku* (2012) czy Grażyny Kodym-Kozaczko *Urbanistyka Poznania w XX wieku* (2017). W monografiach P. Marciniaka [Marciniak 2010: 291-306] i G. Kodym-Kozaczko [Kodym-Kozaczko 2017: 299-311] zamieszczone zostały katalogi zawierające syntetyczne biogramy ważniejszych architektów i urbanistów działających w Poznaniu. Pełnią one we wspomnianych opracowaniach funkcję uzupełniającą. Pogłębione badania prowadzone metodą biograficzno-narracyjną, stosowaną m. in. W naukach społecznych i historycznych, mogą przyczynić do poszerzenia perspektywy. Jest to szczególnie istotne w sytuacji zniszczenia zasobów archiwów biur projektów, zlikwidowanych po transformacji ustrojowej.

W 2004 r. poznański oddział Stowarzyszenia Architektów Polskich (dalej OP SARP) ustanowił miejscową nagrodę honorową, przyznawaną „przez architektów architektom”¹. Od samego początku współpracę z OP SARP w ramach organizacji wernisażu Nagrody podjęło Koło Naukowe Historii Architektury i Urbanistyki

¹ Charakter wyróżnienia określiła w 2004 r. kapituła Nagrody, początkowo złożona z byłych i aktualnych prezesów OP SARP, z czasem poszerzona została o laureatów: „otwartość i demokratyczny charakter nagrody nie stawia żadnych merytorycznych kryteriów, które musi spełnić kandydat. Może być przyznana za konkretne, wybitne dzieło, ale również za całokształt twórczości oraz działalność na rzecz architektury lub środowiska architektonicznego. Na pewno kandydaci do tej nagrody muszą cieszyć się w naszym środowisku powszechnym szacunkiem i autorytetem zawodowym, muszą również zaznaczyć swój wyraźny udział w życiu Stowarzyszenia” [Nagroda Honorowa Oddziału Poznańskiego OP SARP 2004, katalog, strony nienumerowane].

(dalej KNHAIU) pod kierunkiem Grażyny Kodym-Kozaczko, działające w Zakładzie Historii Teorii i Ochrony Dziedzictwa (dalej ZHTiOD) w Instytucie Architektury, Urbanistyki i Ochrony Dziedzictwa na Wydziale Architektury Politechniki Poznańskiej. Statut Koła określa jego działalność w sposób następujący: „[...] zajmuje się dokumentacją twórczości architektów i urbanistów działających XX w. w Poznaniu. Program ten koresponduje z zainteresowaniami kadry naukowo-dydaktycznej ZHTiOD udokumentowanymi realizowanymi programami badawczymi i publikacjami naukowymi. Problematyka działań wynika także z potrzeb miejscowego środowiska twórczego i opiera się na ścisłej z nim współpracy” [Materiały z archiwum KNHAIU, WA PP].

Rys. 1. Wernisaż wręczenia Honorowej Nagrody OP SARP 2007. Prof. dr hab. inż. arch. Aleksander Grygorowicz przyjmuje powinszowania od prezesa oddziału arch. Andrzeja Kurzawskiego, dziekana WA PP dra hab. inż. arch. Jerzego Suchanka oraz dra hab. inż. arch. Hanny Michalak – prodziekana WA PP

Efektami działań KNHAIU prezentowanymi w ramach wernisażu Honorowej Nagrody OP SARP są: wystawa twórczości laureata indywidualnego lub zespołu twórczego lub/i film o twórczości, a także „obowiązkowy” katalog twórczości.

Niezbyt obszerna publikacja wydana przez OP SARP przy współudziale Wielkopolskiej Okręgowej Izby Architektów, zawiera syntetyczne informacje o działalności zawodowej i społecznej laureatów Nagrody. Są one zebrane w następujących działach: (1) edukacja i działalność zawodowa; (2) wykaz ważniejszych realizacji oraz projektów architektonicznych, urbanistycznych i planistycznych (z ramami czasowymi oraz współautorami i współpracownikami); (3) nagrody i wyróżnienia w konkursach architektonicznych i urbanistycznych (z wykazem członków zespołu); (4) działalność dydaktyczna; (5) działalność naukowa; (6) inna działalność artystyczna lub twórcza (np. teatr, malarstwo, muzyka); (7) działalność społeczna i pełnione funkcje; (8) oznaczenia i wyróżnienia; (9) wykaz ważniejszych pozycji bibliograficznych. Schemat ten z pewnymi modyfikacjami, wynikającymi ze specyfiki danego twórcy lub zespołu, jest powtarzany w serii wydawanej od 2004 r. i liczącej obecnie 10 katalogów. W przypadku zespołów twórczych, udokumentowana zostaje również działalność indywidualna poszczególnych członków grupy.

Aktywność KNHAIU można rozpatrywać w dwóch aspektach: dydaktycznym i badawczym. Przyczynia się ona do rozwoju naukowego studentów-członków Koła, a jednocześnie stanowi ważny materiał archiwistyczny, wykorzystywany w badaniach dorobku pracowników.

2. METODOLOGIA BADAŃ PROWADZONYCH PRZEZ STUDENCKIE KOŁO NAUKOWE W RAMACH WSPÓLPRACY Z Z OP SARP

Charakterystyczną cechą badań prowadzonych w ramach studenckich kół naukowych jest „pokoleniowa” rotacja członków – badaczy, która nabrała przyspieszenia po wprowadzeniu tzw. systemu bolońskiego. Nowi, młodzi naukowcy pojawiają się w kole przeważnie w cyklu dwuletnim. Stopniowo wypracowują oni swój warsztat badawczy. Innym wyróżnikiem prac naukowych jest nieprzewidywalność dotycząca ich przedmiotu, czyli nagrodzonego twórcy lub zespołu wynikająca z faktu, że wyboru dokonuje niezależne jury. Z jednej strony może to w dłuższym okresie rzutować na spójność kierunków badań, z drugiej strony środowisko praktyków architektury zwraca uwagę młodym naukowcom na zróżnicowane zjawiska i problemy charakteryzujące dzieje działalności architektonicznej w II poł. XX w. w Poznaniu i Wielkopolsce.

Prace poprzedzające wernisaż Honorowej Nagrody OP SARP mają charakter badań wstępnych, opisowych realizowanych przy pomocy metody historyczno-interpretacyjnej [Niezabitowska 2014: 187, 191] oraz stosowanej w naukach społecznych, głównie w socjologii, metody dokumentów osobistych, a także metod interaktywnych [Niezabitowska 2014: 218]. Na wstępie ważne jest przedstawienie młodym naukowcom politycznego, ekonomicznego i artystycznego kontekstu twór-

czości „badanego” architekta – relacji pomiędzy faktami historycznymi, społecznymi, ekonomicznymi a kierunkami rozwoju architektury².

Jednym z podstawowych źródeł informacji rozpoczynających badania nad kolejną biografią twórczą jest archiwum OP SARP. Gromadzi ono sumiennie wypełniane kwestionariusze, dokumentujące twórczość i działalność społeczną członków stowarzyszenia. Akcja uzupełniania informacji w archiwum SARP była intensywnie promowana w latach 80. XX w. w związku z jubileuszem organizacji technicznych i architektonicznych w Poznaniu, planowanymi publikacjami dotyczącymi dorobku środowiska twórczego i znalazła wówczas silny odzew środowiskowy. Praktycznie wszyscy działający wówczas w Poznaniu architekci należeli do SARP, więc archiwum stanowi bardzo ważny zasób skompletowany w przededniu transformacji ustrojowej, której skutkiem była zmiana warunków uprawiania zawodu architekta, upadek państwowych biur projektów, a w konsekwencji zniszczenie znacznej części ich archiwów. Obecnie w wielu przypadkach informacje zawarte w kwestionariuszach oraz zasoby prywatnych archiwów architektów są jedynym źródłem wiedzy dotyczącej autorstwa, historii obiektów i zespołów zrealizowanych przed 1989 rokiem.

W ramach badań przeprowadzane są ponadto wywiady, przegląd prywatnego archiwum, a w wielu przypadkach digitalizacja materiałów zachowanych w światłokopiach czy kalkach. Dokumentacja przechowywana jest w archiwum KHAiU. Badania są uzupełniane wizjami lokalnymi, dokumentacją fotograficzną i filmową, kwerendami bibliograficznymi, w czasopiśmie fachowych oraz kwerendą internetową. Najważniejszym jednak elementem badań jest osobisty kontakt z twórcą lub zespołem twórczym.

Na etapie przygotowania „oprawy” wernisazu Nagrody: katalogu, wystawy i/lub filmu, prowadzone badania mają głównie charakter dokumentacyjny – opisowy, adekwatny do kompetencji młodych naukowców. Elementy interpretacyjne zawarte są jednak w laudacjach wygłaszanych podczas uroczystości, jednak ograniczone są do wymogów formalnych laudacji jako tekstu pochwalnego. Członkowie Koła są również autorami projektów graficznych serii wydawniczej towarzyszącej Nagrodzie oraz druków ulotnych z nią związanych.

Część badań, szczególnie w postaci wywiadów prowadzonych przez studentów z twórcami, ma charakter tzw. *action research*, w których wykorzystuje się wiedzę fachową laureatów [Niezabitowska 2014: 231-232]. W początkowym etapie relacji architekt – student, mimo wspomnianego wyżej wstępnego przygotowania merytorycznego, rezygnuje się z teoretycznych założeń i przyjmuje wyższe kompetencje badanego środowiska w definiowaniu, tego co jest ważne. Zapośredniczenie ekskluzywnej wiedzy, dotyczącej historycznych warunków wykonywania zawodu, analizy projektów, problemów występujących w trakcie ich realizacji, wpisuje się w jeden z celów „badań aktywnych”, którym jest m. in. uczenie się we wspólno-

² Na kierunku architektura na WA PP wykłady i seminarium z historii architektury współczesnej prowadzone są w 5. semestrze studiów I stopnia.

tach zorientowanych na praktykę. Ta bezpośrednio użyteczna wiedza wpływa też na rozszerzenie metody badawczej o umiejętność krytycznej interpretacji procesów oraz zjawisk. Procedura ta nie jest jednak równoznaczna z przyjęciem poglądów rozmówcy. Rozwój naukowy skutkuje udziałem studentów w publikacjach i profesjonalnych konferencjach naukowych, na których opracowania oparte na interpretacji własnych inicjalnych badań częstokroć są wysoko oceniane przez recenzentów. Działalność w kole prowadzi, w dalszej perspektywie, do wyboru naukowej ścieżki zawodowej, przeważnie równoległej z praktyką projektową.

Nie do przecenienia są też nawiązane znajomości, a nawet przyjaźnie oraz rozpoznawalne zaistnienie (już u początków drogi zawodowej) w poznańskim środowisku architektonicznym pracą na jego rzecz.

3. PROBLEMATYKA BADAŃ BIOGRAFICZNO-NARRACYJNYCH DOTYCZĄCYCH TWÓRCÓW ŚRODOWISKA POZNAŃSKIEGO

Prace badawcze KNHAIU korespondują z problematyką naukową realizowaną w Zakładzie Historii Teorii i Ochrony Dziedzictwa. Inicjalne badania metodami: historyczno-interpretacyjną oraz biograficzno-narracyjną³ zawodowych życiorysów poznańskich architektów, pozwoliły ujawnić bądź precyzyjniej opisać wiele wydarzeń, procesów i zjawisk charakteryzujących działalność twórczą i społeczną miejscowego środowiska architektonicznego. Oprócz poszerzenia wiedzy, dotyczącej projektowania i realizacji poszczególnych obiektów oraz zespołów architektonicznych, można wyróżnić kilka grup zagadnień, które bardziej kompleksowo wzbogacają wiedzę o środowisku twórczym. Problematykę tę można rozpatrywać w aspekcie chronologicznym – pokoleniowym lub problemowym, polegającym na kumulacji informacji pochodzących z kilku przedmiotowych źródeł, tworzących przekrojową syntezę jakiegoś zjawiska.

Zagadnienia związane z pierwszym pokoleniem architektów wykształconych w Poznaniu. Przedstawiciele tej grupy urodzili się w latach 20. XX w. i stworzyli spójną zbiorowość ukształtowaną, dzięki powołaniu w 1945 r. na bazie Wyższej Szkoły Budowy Maszyn i Elektrotechniki, uczelni póltechnicznej – Szkoły Inżynierskiej (SI), z kierunkiem Architektura, działającym początkowo na Wydziale Budownictwa, a w latach 1950-1954 na autonomicznym Wydziale Architektury. Studia inżynierskie trwały trzy lata. Kierunek na skutek decyzji władz państwowych

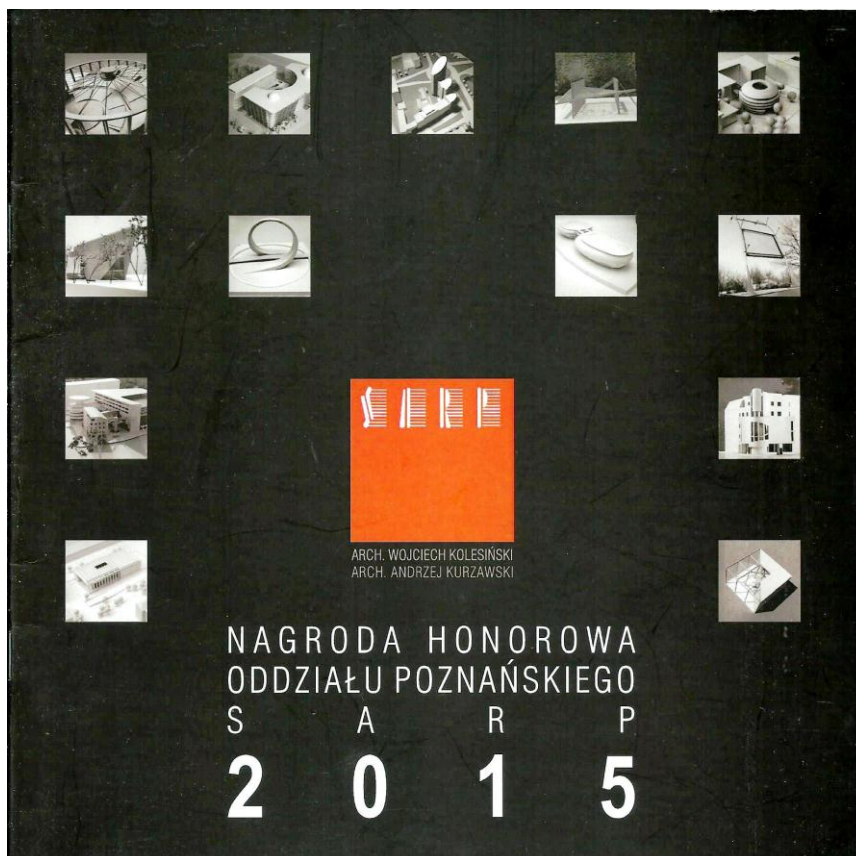
³ Inaczej badania dokumentów osobistych, badania biograficzne – metoda socjologii empirycznej spopularyzowana w latach 20. XX w. przez Floriana Znanięckiego, m.in. przez prekursorskie ankiety poświęcone badaniom mieszkańców Poznania w związku z organizacją Powszechnej Wystawy Krajowej w Poznaniu w 1929 r.

został zamknięty w 1954 r. Ten trwający niespełna 10 lat epizod stworzył w Poznaniu architektoniczne środowisko twórcze, oparte na miejscowych kadrach, znających specyfikę miasta i regionu. Większość absolwentów uzyskała tytuł magisterski, przeważnie na Politechnice Wrocławskiej. Dla ich światopoglądu twórczego ogromne znaczenie miały postaci ich profesorów, w szczególności Władysława Czarnieckiego (planowanie urbanistyczne), Zbigniewa Zielińskiego (odbudowa Poznania po II wojnie światowej) i Stanisława Pogórskiego (projektowanie architektoniczne). Tę grupę architektów wyróżnionych Honorową Nagrodą Oddziału Poznańskiego tworzą: Witold Milewski (1930-2021), Zygmunt Skupniewicz (1927-2020), Lech Sternal (1919-2009), Henryk Marcinkowski (1923-2007), Jerzy Liśniewicz (1919-2012), Bogdan Celichowski (1922-2016)⁴, Tadeusz Gałęcki (1927-2022), Henryk Sufryd (1925-2022) i Jerzy Turzeniecki (1929-2016). Wśród zagadnień obecnych się w ich życiorysach, można wymienić następujące problemy badawcze:

- organizacja procesu projektowego w różnych okresach w II połowie XX w. (Nagroda OP SARP 2004 Witold Milewski, Zygmunt Skupniewicz, Lech Sternal⁵) począwszy od jego organizacji w 1945 r.;
- projektowanie odbudowy zabytków Poznania, z powodu braku kadr jeszcze w okresie studiów – pod kierunkiem profesorów WA SI; problematyka dziedzictwa powojennej odbudowy po transformacji ustrojowej (Nagroda OP SARP 2010, Bogdan Celichowski);
- powstanie i działalność pracowni specjalistycznych w poznańskiej filii Centralnego Biura Projektów Architektonicznych i Budowlanych „Miastoprojekt” pod koniec lat 50. XX w. pod kierownictwem absolwentów pierwszego Wydziału Architektury w Poznaniu (pracownia szkolnictwa wyższego, pracownia służby zdrowia, pracownia „Centrum”) – budowa Poznania modernistycznego (Nagroda OP SARP 2005, Henryk Marcinkowski);
- odbudowa struktur i działalność Miejskiej Pracowni Urbanistycznej po okresie socrealizmu – planowanie Poznania funkcjonalistycznego (Nagroda OP SARP 2016, Tadeusz Gałęcki);
- „delegowanie” architektów do projektowania różnego rodzaju obiektów użyteczności publicznej (głównie hoteli), konserwacji zabytków itp. w krajach tzw. obozu socjalistycznego i „Trzeciego Świata” (Nagroda OP SARP 2010, Bogdan Celichowski) w latach 80. XX w.

⁴ Bogdan Celichowski poprosił członków KNHAIU, aby na podobnych zasadach jak jego dorobek, przedstawili dokonania nieżyjących w momencie przyznania Nagrody członków zespołu twórczego, z którym działał przez kilkadziesiąt lat: architektów: Wojciecha Kasprzyckiego (1922-1989) oraz prof. zwyczajnego sztuk plastycznych, dr. inż. architekta Włodzimierza Wojciechowskiego (1924-2000).

⁵ We wszystkich katalogach strony są nienumerowane.

Rys. 2. Strona tytułowa katalogu twórczości arch. Andrzeja Kurzawskiego i arch. Wojciecha Kolesińskiego

Grupa architektów wykształcona po likwidacji kierunku architektura w Poznaniu to twórcy urodzeni w latach 30. i na początku 40. XX w., w większości „importowani” do Poznania z różnych regionów Polski, absolwenci Wydziałów Architektury Politechniki Wrocławskiej, Gdańskiej oraz Krakowskiej. Początki działalności zawodowej i społecznej tej grupy związane są z otwarciem po okresie socrealizmu polskiej architektury na Zachód, co wiązało się z możliwością wyjazdów (często organizowanych przez SARP), dostępem do fachowej prasy, udziałem z sukcesami w zagranicznych konkursach architektonicznych. Apogeum ich działalności przypadło na budowlany i inwestycyjny boom tzw. okresu gierkowskiego, okres pierwszej „Solidarności” i postmodernistyczny przełom w architekturze, kryzys gospodarczy wiążący się z regresem architektury i urbanistyki, oraz transformację ustrojową. Pokolenie to było bardziej mobilne, również intelektualnie, od swoich poprzedników. Grupę architektów wyróżnionych Honorową Nagrodą Oddziału Poznańskiego

tworzą: Klemens Mięka (1931-2014), Barbara Namysł (1944) i Piotr Namysł (1944-2016), Eryk Sieiński (1941), Stefan Wojciechowski, Grzegorz Ziemiański (1947), Marian Fikus (1938), Jerzy Gurawski (1935-2022), Andrzej Kurzawski (1943), Wojciech Kolesiński (1956)⁶, Piotr Wędrychowicz (1938)⁷. Ponadto w grupie tej, mimo różnicy pokoleniowej, można umieścić prof. Aleksandra Grygorowicza (1923), przybyłego do Poznania z Krakowa via WA Politechniki Śląskiej. Wśród najważniejszych nowych zagadnień poszerzających problematykę środowiska poznańskiego można wymienić takie jak:

- kwestia adaptacji w nowym środowisku twórczym architektów „importowanych” i jego „odnowy” w obliczu pewnej stagnacji artystycznej, zauważalnej w latach 70. XX w., prestiż poznańskiego środowiska twórczego w porównaniu do innych ważniejszych (gł. akademickich) ośrodków kraju (Nagroda Honorowa OP SARP 2013 Marian Fikus; Nagroda Honorowa OP SARP Jerzy Gurawski);
- rola praktyk w zachodnich biurach projektowych w kontekście problematyki architektury miejscowej (Nagroda Honorowa OP SARP 2019 Piotr Wędrychowicz) „Poznańskie” konkursy architektoniczne i urbanistyczne i ich znaczenie w kształtowaniu przestrzeni miasta (główne zagadnienia: urbanistyka osiedli mieszkaniowych, odwrócenie skutków przekształcenia systemu wodnego Warty i budowy fragmentu trasy WZ, szkolnictwo wyższe, postmodernizm i Nowy Urbanizm, problematyka przestrzeni publicznej w kontekście tkanki historycznej, i in.) (Nagroda Honorowa OP SARP 2012 Eryk Sieiński, Stefan Wojciechowski, Grzegorz Ziemiański; Nagroda Honorowa OP SARP 2019 Piotr Wędrychowicz);
- działania na rzecz uwolnienia zawodu architekta w latach 80. XX w., odrodzenie prywatnej praktyki projektowej;
- problematyka kształtowania przestrzeni i architektury miejskiej oraz krajobrazu otwartego po transformacji ustrojowej; wysiłki środowiska na rzecz stworzenia spójnego prawa budowlanego i przepisów o planowaniu przestrzennym; rozczarowanie jakością przestrzeni powstałej w realiach gospodarki wolnorynkowej⁸.

Problematyką, o której wiedza bardzo się rozszerzyła w wyniku badań życiorysów twórców wyróżnionych Nagrodą Honorową OP SARP, są zagadnienia kształcenia architektów w Poznaniu od 1945 r. Uzyskano liczne relacje, dokumenty, fotografie, które pozwoliły odtworzyć burzliwe losy kierunku architektura, częściowo niejasne z powodu jego okresowej likwidacji, nieustannych reorganizacji, licznych zmian siedzib i przez długi okres bardzo trudnych warunków lokalowych. Wśród

⁶ Arch. Wojciech Kolesiński jest pierwszym laureatem Nagrody – absolwentem kierunku architektura, reaktywowanego w 1974 r. na Wydziale Budownictwa Lądowego Politechniki Poznańskiej.

⁷ Wernisaż odbył się 8 grudnia 2022.

⁸ Problematyka obecna w życiorysach wszystkich Laureatów.

zagadnień dotyczących dydaktyki i badań naukowych przewijających się w biografach laureatów można wskazać⁹:

- organizację studiów architektonicznych w 1945 r. w warunkach braku kadry dydaktycznej, programów nauczania i podręczników, współpracę nauczycieli i studentów;
- działalność organizacji studenckich w latach 1945-1954 w sytuacji nasilającej się presji służby bezpieczeństwa; losy studentów – byłych żołnierzy formacji niepodległościowych; przyczyny likwidacji kierunku architektura w 1954 r.;
- nauczanie architektury na Wydziale Architektury Wnętrz Państwowej Wyższej Szkoły Sztuk Plastycznych w Poznaniu w latach 1965-1981;
- ponowną organizację kierunku Architektura na Wydziale Budownictwa Lądowego Politechniki Poznańskiej w połowie lat 70. XX w., dydaktykę praktyków architektury i jej sukcesy w konkursach studenckich; budowa miejscowego środowiska naukowego i jego prestiżu (A. Grygorowicz, prof. Andrzej Gałkowski)¹⁰.

Rys. 3. Inauguracja roku akademickiego 1945/1946 w Szkole Inżynierskiej w Poznaniu, 30 września 1945 r. [z archiwum arch. B. Celichowskiego]

⁹ Nagroda Honorowa OP SARP 2007 Aleksander Grygorowicz; Nagroda Honorowa OP SARP 2010 Bogdan Celichowski, Nagroda Honorowa OP SARP 2013 Marian Fikus, Nagroda Honorowa OP SARP 2013 Jerzy Gurawski; Nagroda Honorowa OP SARP 2019 Piotr Wędrychowicz i in.

¹⁰ Dr inż. inż. arch. Andrzej Gałkowski nie został wyróżniony Honorową Nagrodą OP SARP, lecz jego dorobek został opracowany na podobnych zasadach jak laureatów w ramach prac KNHAIU, por. M. Królak, *Wartości estetyczne architektury modernistycznej. Reinterpretacje dorobku profesora Andrzeja Gałkowskiego w kontekście realizacji modernizmu międzywojennego*, „Zeszyty Naukowe Politechniki Poznańskiej. Architektura i Urbanistyka” 2007, nr 9, s. 113-120.

Zgromadzone w ramach tego działu badań dokumenty i relacje przyczyniły się do powstania monograficznego opracowania dotyczącego historii kierunku Architektura na uczelniach technicznych w Poznaniu [Kodym-Kozaczko 2019: 13-30]. W oparciu o wzrastającą po kolejnych edycjach Nagrody liczbę dokumentów osobistych i narracji, można w dalszych badaniach dokonywać tzw. triangulacji perspektyw, czyli poddać społecznej obiektywizacji indywidualne życiorysy i uwidocznione w nich zjawiska i procesy [Niezabitowska 2014: 167].

4. WNIOSKI – BADANIA BIOGRAFICZNO-NARRACYJNE W DOKUMENTACJI TWÓRCZOŚCI ARCHITEKTONICZNEJ

Badania biograficzno-narracyjne, które są wykorzystywane w naukowych opracowaniach monograficznych z dziedziny historii architektury i urbanistyki, mogą być interpretowane szerzej, w sposób charakterystyczny dla opracowań socjologicznych. Dzięki szerokiemu zakresowi prac i kontaktów osobistych z twórcami, stosowane techniki badań biograficznych umożliwiają ilustrowanie i uzasadnianie przyjętych hipotez przykładami z pozyskanych materiałów, zestawienie wielu dokumentów osobistych dla zilustrowania i wyjaśnienia określonego problemu, tworzenie typologii polegającej na ustalaniu na podstawie opracowań osobistych interesujących badacza kategorii, prowadzenie metod statystycznych. Ten nurt badań humanistycznych w historii architektury i urbanistyki jest szczególnie efektywny i operatywny metodologicznie: z jednej strony wzbogaca wymiar makrospołeczny wiedzy, z drugiej, szczególnie w takiej dziedzinie jak projektowanie architektoniczne i urbanistyczne, nie można nie doceniać podmiotowej roli twórczej jednostki.

Materiały uzyskane dzięki pracom KNHAIU w ramach przygotowania wernisażu Nagrody Honorowej OP SARP posiadają ogromny potencjał naukowy w zakresie studiów nad architektonicznym środowiskiem twórczym Poznania i Wielkopolski, wzrastający z badaniami dokumentów osobistych kolejnych postaci. Istotnym elementem prac badawczych KNHAIU prowadzonych w ramach organizacji wernisażu Nagrody Honorowej OP SARP jest połączenie perspektywy poznawczej badacza i praktyka, bardzo produktywnej również w rozwijaniu kompetencji projektowych uczestników badań.

Zainteresowanie studentów dorobkiem architektów środowiska poznańskiego i prace wykonane nad jego dokumentacją, skutkują publikacjami twórców wpisujących się w nurt badań biograficznych [Kodym-Kozaczko, Książkiewicz-Bartkowiak 2013] lub udostępnieniem archiwów na publicznych platformach internetowych [Cyril 2022].

LITERATURA

- Celichowski B., architekt, 1939-2010, Archiwa rodziny Celichowskich i Grażyny Kodym-Kozaczko, CYRYL – Cyfrowe Repozytorium Historii Poznania, <https://cyryl.poznan.pl/kolekcja/bogdan-celichowski-architekt-1939-2010-archiwa-rodziny-celichowskich-i-grazyny-kodym-kozaczko/> (dostęp: 10.08.2022).
- Kodym-Kozaczko G., 2017, *Urbanistyka Poznania w XX wieku. Przestrzeń, ludzie, idee*, Wydział Architektury Politechniki Poznańskiej, Poznań.
- Kodym-Kozaczko G., 2019, *Rys historyczny, Dwudziestolecie Wydziału Architektury Politechniki Poznańskiej 1999-2019*, Wydawnictwo Politechniki Poznańskiej, Poznań.
- Marciniak P., 2010, *Doświadczenia modernizmu. Architektura i urbanistyka Poznania w czasach PRL*, Wydawnictwo Miejskie, Poznań.
- Marcinkowski H., Milewski W., Pawłowicz E., Skupniewicz Z. et al., *Projekt – miasto. Wspomnienia poznańskich architektów 1945-2005*, red. G. Kodym-Kozaczko i D. Książkiewicz-Bartkowiak, Wydawnictwo Miejskie Poznań, Poznań 2013.
- Nagroda Honorowa OP SARP 2004* [Wilold Milewski, Zygmunt Skupniewicz, Lech Sternal], red. G. Kodym-Kozaczko, OP SARP, Poznań 2004.
- Nagroda Honorowa OP SARP 2005* [Henryk Marcinkowski], red. J. Suhecki, 2006, OP SARP Poznań.
- Nagroda Honorowa OP SARP 2007* [Aleksander Grygorowicz], red. G. Kodym-Kozaczko, 2007, OP SARP, Poznań.
- Nagroda Honorowa OP SARP 2008* [Klemens Mięka], red. G. Kodym-Kozaczko, 2008 OP SARP, Poznań.
- Nagroda Honorowa OP SARP 2010* [Barbara i Piotr Namysłowie], red. G. Kodym-Kozaczko, 2010, Poznań.
- Nagroda Honorowa OP SARP 2010*¹¹ [Bogdan Celichowski], red. G. Kodym-Kozaczko, 2010, OP SARP, Poznań.
- Nagroda Honorowa OP SARP 2012* [Eryk Sieiński, Stefan Wojciechowski, Grzegorz Ziemiański], red. G. Kodym-Kozaczko, 2012, OP SARP, Poznań.
- Nagroda Honorowa OP SARP 2013* [Marian Fikus], red. G. Kodym-Kozaczko, 2013, OP SARP, Poznań.
- Nagroda Honorowa OP SARP 2013 Jerzy Gurawski*, red. G. Kodym-Kozaczko, 2013, OP SARP, Poznań.
- Nagroda Honorowa OP SARP 2015 Andrzej Kurzawski, Wojciech Kolesiński*, red. G. Kodym-Kozaczko, 2015, OP SARP, Poznań.
- Nagroda Honorowa OP SARP 2016 Jerzy Turzeniecki, Henryk Sufryd, Tadeusz Galecki*, red. G. Kodym-Kozaczko, 2016, Poznań.
- Nagroda Honorowa OP SARP 2019 Piotr Wędrychowicz*, red. G. Kodym-Kozaczko, Piotr Skorupiński, 2022, OP SARP, Poznań.
- Niezabitowska E. D., 2014, *Metody i techniki badawcze w architekturze*, Wydawnictwo Politechniki Śląskiej, Gliwice.

¹¹ Faktycznie Nagroda została przyznana za 2009 rok, natomiast w katalogu podano datę 2010.

**DOCUMENTATION OF THE WORK OF THE ARCHITECTS
OF THE POZNAŃ ENVIRONMENT IN THE WORKS OF THE STUDENT
SCIENCE CIRCLE**

Summary

The article is devoted to a fragment of the work of the student Scientific Society for the History of Architecture and Town Planning, operating since 2004 at the Institute of Architecture, Town Planning and Protection of Heritage at the Faculty of Architecture of the Poznań University of Technology. It deals with the documentation of the work of architects and urban planners operating in the 20th century in Poznań. A significant part of the activity of the club is related to the organization of the cyclical vernissage of the Honorary Award of the Poznań Branch of the Association of Polish Architects, as part of which a catalog is published and an exhibition is prepared and / or a film about the work of the Laureate or the awarded creative team is produced.

The work of the club is descriptive research carried out using the historical method and applied in social sciences, mainly in sociology, the method of personal (biographical) documents. They rely on searches in the archives of OP SARP and private collections. They are supplemented with site visits, photographic and film documentation, a literature search, in professional journals, and an internet query. Their most important element, however, is personal contact with the creator or creative team. Relationships with architects are of the so-called action research, which uses the professional knowledge of the Laureates.

The collected materials and publications (catalog, exhibition, film) are of a contribution nature and become the subject of further studies by members of the Society and scientists. The applied techniques of biographical research make it possible to illustrate and justify the adopted hypotheses with examples from the obtained documents, to compile many personal documents to illustrate and explain specific problems, and to create a typology. This stream of humanities research is particularly effective and methodologically operative in the field of the history of architecture. Based on the increasing number of personal documents and narratives after subsequent editions of the Award, the so-called triangulation of perspectives, i.e. subjecting individual biographies and the phenomena and processes shown in them.

An important element of the KNHAIU research work carried out as part of the opening of the OP SARP Honorary Award is the combination of the cognitive perspective of the researcher and the practitioner, also very productive in developing the project competences of the participants.

Keywords: architecture of modernism, Poznań, student scientific circle, documentation of creativity

